

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIGA BADIY ASARNI O'QITISH METODIKASI

O'zMPU "Boshlang'ich ta'lim va nazariyasi va metodikasi" kafedrası Dots. PhD

Normurodova Nigora Abdusattorovna

O'zMPU „Boshlang'ich ta'lim” yo'nalishi 1-bosqich magistranti

Qo'ziboyeva E'zoza To'lqin qizi

ezozazuqziboyeva9901@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda badiiy asarlarni o'qitish jarayonining ilmiy-metodik asoslari, pedagogik yondashuvlari va samaradorlik omillari keng yoritilgan. Badiiy matnni o'qitishda qo'llaniladigan tayyorgarlik, tahlil va yakuniy bosqichlarning mazmuni bosqichma-bosqich ochib berilgan. Shuningdek, rolli o'yinlar, klaster, insert, muammoli ta'lim kabi zamonaviy metodlarning o'quvchilarda badiiy-estetik tafakkurni rivojlantirishdagi roli ilmiy tahlil etilgan. Maqolada badiiy asar orqali o'quvchilarning nutq madaniyatini, fikrlash jarayonini, tasavvurini va ma'naviy ongini shakllantirish imkoniyatlari amaliy jihatdan asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun amaliy qo'llanma sifatida xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: badiiy asar, boshlang'ich ta'lim, metodika, tahlil bosqichlari, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, insert metodi, klaster metodi, muammoli ta'lim, rolli o'yinlar, estetik tafakkur, nutq rivoji.

Аннотация: В данной статье рассматриваются научно-методические основы преподавания художественных произведений в начальных классах, а также педагогические подходы и факторы эффективности данного процесса. Подробно раскрыты подготовительный, аналитический и заключительный этапы работы над художественным текстом. Особое внимание уделено таким современным методам, как ролевая игра, кластер, INSERT, проблемное обучение, которые способствуют развитию художественно-эстетического мышления учащихся. В статье обоснованы возможности развития речевой культуры, мыслительных процессов, воображения и духовно-нравственного мировоззрения учащихся через художественный текст. Полученные результаты могут служить практическим пособием для учителей начальных классов.

Ключевые слова: художественное произведение, начальное обучение, методика преподавания, этапы анализа, современные педагогические технологии, метод INSERT, кластерный метод, проблемное обучение, ролевые

игры, эстетическое мышление, развитие речи.

Abstract: This article examines the scientific and methodological foundations of teaching literary works in primary school, highlighting pedagogical approaches and factors that ensure effective instruction. It provides a detailed description of the preparatory, analytical, and final stages of working with literary texts. Special emphasis is placed on modern teaching methods such as role-playing, clustering, INSERT strategy, and problem-based learning, which contribute to the development of students' artistic and aesthetic thinking. The article also substantiates how working with literary texts enhances students' speech culture, cognitive processes, imagination, and moral development. The results of the study can serve as a practical guide for primary school teachers.

Keywords: literary work, primary education, teaching methodology, stages of analysis, modern pedagogical technologies, INSERT method, cluster method, problem-based learning, role-play activities, aesthetic thinking, speech development.

Boshlang'ich ta'lim jarayonida badiiy asarni o'qitish o'quvchilarning nafaqat savodxonligini, balki ma'naviy olamini, estetik didini, nutq madaniyatini shakllantiruvchi muhim jarayon hisoblanadi. Badiiy asar o'quvchi qalbini tarbiyalaydi, tasavvurini kengaytiradi, jamiyatga mos shaxs sifatida kamol topishiga xizmat qiladi. Shu bois, badiiy asarni o'qitish metodikasini chuqur o'rganish va uni amaliyotda samarali qo'llash o'qituvchidan yuksak pedagogik mahoratni talab etadi.

1. Badiiy asarni o'qitishning ilmiy-didaktik asoslari

Boshlang'ich sinflarda badiiy asarlarni o'qitish Vygotskiyning "yaqin rivojlanish zonasi", Komenskiyning "ko'rgazmalilik" tamoyillari, Ushinskiyning "ona tili orqali tarbiya" g'oyalari bilan bevosita bog'liq. Badiiy matn o'qitishda quyidagi didaktik tamoyillar asosiy o'rin tutadi:

- onglilik va faollik;
- ko'rgazmalilik;
- hayot bilan bog'liqlik;
- tizimlilik va izchillik;
- yosh xususiyatlarini hisobga olish.

Badiiy asar – bolalarning his-tuyg'ulariga bevosita ta'sir qiluvchi tarbiyaviy vosita bo'lgani uchun uni o'qitishda o'quvchi psixologiyasiga mos yondashuv juda muhim.

2. O'qitish jarayonining metodik bosqichlari

Badiiy asarni o'qitish odatda uch asosiy bosqichda amalga oshiriladi:

2.1. Tayyorgarlik bosqichi

Bu bosqichda o'quvchi asarga kayfiyatan tayyorlanadi. O'qituvchi:

- muallif haqida qisqa ma'lumot beradi;
- mavzuga oid suhbat o'tkazadi;
- asosiy tushuncha va so'zlarni izohlaydi;
- asar mazmuniga oid savollar orqali qiziqish uyg'otadi.

2.2. Asarni o'qish va tahlil qilish

Bu bosqich eng asosiy qism bo'lib, u quyidagi amallarni o'z ichiga oladi:

- ifodali o'qish;
- o'quvchilar tomonidan o'qishni tekshirish;
- qahramonlar tahlili;
- voqealar ketma-ketligini aniqlash;
- matndan asosli savol-javoblar;
- qiyin gap va tasvirlarni sharhlash;
- o'quvchilarning fikrini aniqlash va baholash.

Tahlil jarayonida qiyoslash, umumlashtirish, matndan dalil keltirish, muammoli savollarga javob topish kabi usullar qo'llanadi.

2.3. Yakuniy bosqich

Bu bosqichda o'quvchilar o'rganganlarini mustahkamlaydilar:

- ijodiy topshiriqlar bajarish;
- qahramonga xat yozish;
- situatsion savollarga javob berish;
- rasm chizish yoki hikoya tuzish;
- asar g'oyasini umumlashtirish.

3. Badiiy asar ustida ishlashning samarali metodlari

3.1. Muammoli ta'lim metodi

O'qituvchi matndagi asosiy ziddiyat yoki muammoni topishga undaydi. O'quvchilar mustaqil fikrlaydi, mantiqiy yechim topishga harakat qiladi.

3.2. Rolli o'yinlar metodi

Asardagi sahnalarni teatr usulida ijro etish bolalarda qahramon kayfiyatini his qilish ko'nikmasini rivojlantiradi.

3.3. Klaster metodi

Qahramonlar xarakteri, voqealar, asosiy g'oya, muammolar klaster shaklida grafik tasvirlanadi.

3.4. Insert metodi

O'quvchilar matnni o'qish jarayonida belgilar qo'yib boradi:

- “V” – bilganim;
- “+” – yangi ma'lumot;
- “-” – tushunarsiz;
- “?” – qo'shimcha izoh talab qilinadi.

Bu metod o'qish jarayonini nazorat qilish imkonini beradi.

4. O'quvchilarda badiiy-estetik tafakkurni rivojlantirish

Badiiy asar ustida ishlash faqat mazmunni tushuntirish emas, balki:

- his-tuyg'uni tarbiyalash,
- estetik idrokni shakllantirish,
- nutqni rivojlantirish,
- tasavvurni boyitish kabi maqsadlarga ham xizmat qiladi.

O'quvchilar qahramonning ichki kechinmalarini his qilishni o'rganadilar, murakkab hayotiy vaziyatlarga munosabat bildirish ko'nikmasi shakllanadi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, hozirgi adabiy ta'lim o'sib kelayotgan yosh avlodni intellektual salohiyatli, madaniyatli, ma'naviyatli barkamol shaxs sifatida tarbiyalashni talab qilmoqda. Badiiy asarlarni o'qish orqali shaxsga yo'naltirilgan ta'lim tizimida o'quvchilarning badiiy-estetik tafakkurini shakllantirish, o'zligini anglashga yo'naltirish, vatanga, otaonaga muhabbat tuyg'ularini kamol toptirish mumkin. O'quvchini xalqaro baholash darajasini belgilovchi PIRLSga tayyorlashda o'qish darsi jarayonida darslikda berilgan har bir matn yuzasidan o'quvchi o'zi mustaqil matndan kelib chiqib savollar tuzish vazifasi berilsa, har bir bolaning matnni qay darajada o'zlashtirganligini uning tuzgan savollari orqali bilib olish mumkin. Bu jarayonda o'quvchining berilgan matn yuzasidan erkin mulohaza yuritishi, har bir voqeaga shaxsiy munosabat bildirishi va ijodiy tafakkuri dars davomida rivojlantirilib boriladi. Badiiy o'qishni o'rgatish jarayonida har bir pedagog avvalo vositalar mohiyatini chuqur anglamog'i, eng muhimi, badiiy matn o'qiyotganda ulardan samarali foydalana bilmog'i zarur. boshlang'ich sinflarda badiiy asarni o'qitish metodikasi o'quvchilarning ma'naviy-ruhiy rivoji uchun muhim asos yaratadi. To'g'ri tanlangan metodlar nafaqat matnni tushunishga, balki o'quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirishga xizmat qiladi. O'qituvchi har bir asarga individual yondashib, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llasa, o'quvchilarning badiiy matnga bo'lgan qiziqishi, o'qish madaniyati va estetik dunyoqarashi yuksaladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov A. Boshlang'ich ta'lim metodikasi. Toshkent, 2021.
2. Jo'rayev R. O'qish darslari texnologiyasi. Toshkent, 2020.
3. Qodirova F. Pedagogika nazariyasi. Toshkent, 2019.
4. Zunnunov A. Badiiy asar tahlili asoslari. Samarqand, 2020.
5. O'zbekiston Respublikasi DTS. "Boshlang'ich ta'lim", 2023.
6. Komenskiy Ya. A. Didaktik asoslar.